

Handläggare:
Irene Lundberg
Telefon: 08/ 508 10 327

Till
Östermalms stadsdelsnämnd
sammanträde 2010-01-21

Remiss från Justitieombudsmannen (JO)

Förslag till beslut

1. Östermalms stadsdelsnämnd godkänner förslaget till svar på remiss från Justitieombudsmannen (JO).
2. Omedelbar justering.

Göran Månsson
stadsdelsdirektör

Anna-Lena Christensson Österberg
avdelningschef

Bakgrund

Justitieombudsmannen (JO) har tillställt nämnden bifogad remiss daterad 2009-12-08 med anledning av en *anonym* anmälan. I anmälan ifrågasätts kommunens rätt att göra hembesök vid utredning om rätt till försörjningsstöd (socialbidrag). Likalydande remisser har tillställts Kungsholmens och Norrmalms stadsdelsnämnder som tillsammans med Östermalms stadsdelsnämnd har gemensam handläggning av försörjningsstöd.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom Östermalms stadsdelsförvaltning vid Enheten för försörjningsstöd för Kungsholmen, Norrmalm och Östermalm.

Förvaltningens synpunkter

I remissen tar JO upp följande frågeställningar: 1/ de rättsliga förutsättningarna för hembesök, 2/ hur ett hembesök genomförs och 3/ hur den enskildes rätt till försörjningsstöd påverkas om den enskilde inte medger hembesök.

De rättsliga förutsättningarna för hembesök

Rätten till alla former av socialt bistånd från kommunen inkl. försörjningsstöd villkoras redan i inledningen av socialtjänstlagens biståndskapitel (4 kap 1 § SoL):

”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.”

För att få försörjningsstöd eller någon annan form av bistånd gäller alltså att det både ska finnas ett *behov* och att man *inte kan tillgodose* detta själv. Dessutom åligger det kommunen att *utreda* detta enligt 11 kap 1 § SoL:

”Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan

föranleda någon åtgärd av nämnden.”

Vid ett tillfälligt behov av försörjningsstöd behöver det inte vara nödvändigt med hembesök, om det inte direkt framkommer allvarliga sociala missförhållanden eller om den sökande inte alls kan styrka boende/vistelse i kommunen. Det refererade brevet från en socialsekreterare är alltför kategoriskt när det står att hembesök kommer att göras hos alla. Det sker inte och denna formulering kommer inte att användas i fortsättningen.

De generella kraven vid utredning av försörjningsstöd är att handläggningen ska ske på ett korrekt, rättssäkert och med ett förhållningssätt som ger likvärdig bedömning.

Vid prövning av rätt till försörjningsstöd ska frågeställningarna utredas enligt följande: Är förutsättningarna för biståndet uppfyllda? Kan behovet tillgodoses på annat sätt? Vilket bistånd ska beviljas? För att nå fram till rätt beslut ska handläggningen präglas av tydlighet, noggranna kontroller och korrekt registrering i datasystemet.

Reglerna i socialtjänstlagen innebär att var och en i första hand är skyldig att själv försöka tillgodose sitt behov och att det ekonomiska biståndet i första hand ska vara en tillfällig hjälp. Genom försörjningsstödet ska den sökande tillförsäkras en *skälig levnadsnivå*. Vad som är skäliga kostnader när det gäller de dagliga levnadsomkostnaderna inom ramen för riksnorm finns angivet i lagen. Vad som anses som skälig levnadsnivå utöver riksnormen anges också i lagen och i riktlinjer beslutade av kommunfullmäktige Stockholms stad 2007-10-01.

Normalt kritiseras kommunernas socialtjänst för att alltför sällan göra hembesök. Stadsdelsförvaltningen har försökt att förbättra detta. Om det inte är fråga om endast tillfällig hjälp så ingår det i kommunens utredningsskyldighet att försäkra sig om att klienten har en skälig levnadsnivå även när det gäller boendet. Utan hembesök är det svårt att bedöma om det finns behov knutet till själva boendet t ex bidrag till möbler och hemutrustning, handikappanpassning av bostaden, hemtjänst eller t o m hjälp till en bättre bostad.

Kommunen har även skyldighet att bedriva viss *uppsökande* verksamhet enligt 3 kap 1 § SoL:

”Till socialnämndens uppgifter hör att
- göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen,
--
- genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,
--”

Det kan även finnas behov av att med ett hembesök kontrollera att en person verkligen bor/vistas i kommunen i enlighet med 2 kap 2 § SoL

”Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.
--”

Kommunen kan också behöva kontrollera hyresavtalets riktighet, särskilt vid andrahandsförhyrningar. Det kan även finnas behov av att kontrollera att bostaden inte har fler boende än vad som uppgivits vid ansökan om försörjningsstöd.

Enligt Stockholms stads riktlinjer för handläggning av försörjningsstöd, antagna av fullmäktige 2007-10-01, ska hembesök göras i alla de ovannämnda situationerna.

Stadsdelsförvaltningen gör hembesök för att få en helhetsbedömning. Hembesök görs sannolikt av alla kommuner då det är en självklar del av utredningsarbetet inom socialtjänsten. Dessutom kan en del felaktiga utbetalningar förhindras då det tyvärr inte är så ovanligt att felaktiga boendeförhållanden, oredovisad hushållsgemenskap och skenseparationer har uppgivits.

Då socialtjänstlagen förutsätter *individuell behovsbedömning* är det nästan ofrånkomligt att kontakten med socialtjänsten ibland kan upplevas som påträngande och besvärande. Det för dock alldeles för långt att jämställa socialtjänstens hembesök med den typ av husrannsakan som t ex polisen gör med stöd av polislagen. Den avgörande skillnaden är naturligtvis att allt som har att göra med kommunalt bistånd enligt socialtjänstlagen är *frivilligt*. Det är frivilligt att ansöka om bistånd och att ta emot bistånd. Utredning och bedömning av en ansökan om bistånd görs i samråd med den enskilde som när som helst kan säga nej tack.

Det finns extrema situationer då kommunens socialtjänst måste gå in med tvång i en bostad. Det görs i så fall i samverkan med polisen och kan t ex handla om misstänkt barnmisshandel eller vanvård, misstanke om att någon ligger svårt sjuk eller avliden i sin bostad och liknande extrema situationer. Vid en vanlig ansökan om försörjningsstöd finns dock inga tvångsinslag, vare sig när det gäller hembesök eller något annat. Däremot är kommunen beroende av att från den sökande få den information och de uppgifter som behövs för att kunna utreda och bedöma om det finns behov av bistånd.

Hur hembesök genomförs

Ett normalt hembesök görs alltid efter överenskommelse med den enskilde klienten. Många uppskattar hembesök då man får en närmare kontakt med handläggaren som i och med hembesöket också ägnar mer tid och intresse åt den enskilde klientens förhållanden. Hembesöket kan även leda till bistånd som är knutet till själva boendet t ex bidrag till möbler och hemutrustning, handikappanpassning av bostaden, hemtjänst eller t o m hjälp till en bättre bostad.

Hembesök görs normalt alltid av två handläggare som legitimerar sig vid behov. Hembesöken sker normalt under sk kontorstid måndag - fredag 8:00 - 16:30. Man kommer överens om besöket via brev eller telefon. Om en person absolut inte vill ha hembesök görs inte detta.

Handläggarna är observanta på att inte röja några sekretessbelagda uppgifter om andra än de direkt berörda vistas i bostaden, då avbokas hembesöket. Syftet med besöket ska vara klarlagt så att de berörda vet varför hembesöket görs.

Hembesök är i många fall vara en viktig och nödvändig del av en social utredning, vare sig det gäller försörjningsstöd eller någon annan form bistånd. Förvaltningen vinnlägger

sig om ett förhållningssätt som säkerställer ett korrekt och rättssäkert beslut samt ett professionellt bemötande.

Hur rätt till försörjningsstöd påverkas om man inte medger hembesök

Kommunens utredningsskyldighet enligt 11 kap 1 § SoL kan innehålla många olika delar som fordrar den enskildes medverkan. De mest grundläggande är att den enskilde måste kunna styrka identitet, familjeförhållanden samt att man bor/vistas i kommunen. Vid oklarheter kan det krävas ett hembesök för att styrka något eller några av dessa grundläggande uppgifter. Vägrar man i en sådan situation att godta ett hembesök kan fortsatt utredning omöjliggöras vilket naturligtvis också kan påverka möjligheten att få försörjningsstöd från kommunen.

Man kan inte kategoriskt säga hur en eventuell hembesöksvägran påverkar rätt till försörjningsstöd, det kan skilja avsevärt från fall till fall. Samma sak gäller om den enskilde vägrar medverka med uppgifter om arbete, inkomster, förmögenhet osv.

Vidare är det naturligtvis inte möjligt att på ett bra sätt utreda behovet av ekonomiskt bistånd till möbler, hemutrustning, barnutrustning, kläder m m om inte hembesök medges.

En vägran från en sökande att medverka med nödvändig information och nödvändiga uppgifter kan leda till ett avslag på ansökan eftersom behov av bistånd i enlighet med 4 kap 1 § SoL inte kan utredas.
